

Tweespalt en tweestryd in die modernisme

Versfeld, Marthinus. 2010. *Oor gode en afgode*. Pretoria: Protea Boekhuis. 204 p. Prys: R150,00. ISBN: 978-1-86919-362-1.

Resensent: L. Kleinhans
Skool vir Tale,
Vaaltriehoekampus, Noordwes-Universiteit

Versfeld se *Oor gode en afgode* kan beskryf word as 'n diagnose van die sosio-politieke euwels van die moderne epog en die intellektuele (ideologiese) stromings waaruit hulle ontstaan. Die verbrokkeling van die Middeleeuse (Christelike) wêreldorde gaan gepaard met die innerlike verdeeldheid en worsteling van die moderne mens. Die belang van die eenheidsbegrip, soos aangedui in Wolff se insiggewende inleiding, geniet voorrang in die bundel. Binne die bestek van vyf essays doen Versfeld verslag van die stelselmatige verbrokkeling van die moderne mens, die wêreld waarin hy/sy leef, en die verhoudings waarin hy/sy met sy/haar medemens verkeer.

Die tweespalt in die gees van die moderne mens vind sy oorsprong in die verarmde begrip van redelikheid wat deur die Verligtingsdenkers verkondig is. Onder die invloed van hierdie intellektuele tradisie word abstrakte, konseptuele kennis hoog op prys gestel ten koste van die vele ander soorte kennis en ervarings wat deel vorm van die menslike lewe.

Hier maak Versfeld waardevolle gebruik van die Aristoteliaanse begrip van die praktiese rede of verstandigheid. Alhoewel nóg estetiese waardering, nóg geloofskennis aanspraak kan maak op rasionele kwalifikasie, is dit *redelik* om albei as geldig te beskou. “Die redelike lewe”, skryf Versfeld, “is die goedbepaalde lewe, die lewe wat 'n behoorlike mate van rede en nie-rede bevat”. Dit is die taak van die

praktiese rede om die regmatige plek van die verskeie vorms van ervaring en kennis te bepaal.

Versfeld bemerk dieselfde gebrek aan innerlike eenheid van die rasionalistiese tradisie in die werk van Rousseau. Die onvermoë om 'n geïntegreerde beeld van die mens te formuleer is die denkfout wat Rousseau uiteindelik skuldig maak aan die “verslawing van die mensdom”. Die minagting vir die rede en die gepaardgaande verheffing van die gevoelstoestand tot “algemene wil” berooft die mens van die geleentheid om in gemeenskap met sy/haar medemens saam te leef. In die afwesigheid van 'n redelike betoog, en met slegs sentiment as rigtingwyser, word werklike deugsame optrede, wat 'n gemeenskapsvereiste is, haas onmoontlik. Losgemaak van alle ander gemeenskapsverbande word die mens uiteindelik aan die totalitaristiese almag van die staat uitgelewer.

Die totalitaristiese aard van die moderne staat word eweneens deur die westerse samelewing se materialistiese en hedonistiese neigings aangehelp. Imperialisme en 'n nihilistiese krygersmoraliteit vloei van nature voort uit die ongetemde nastreef van plesier en mag. Versfeld beklemtoon dat slegs die aanneem van 'n bonatuurlike Christelike etiek, in plaas van 'n hierdie-wêreldse lewensbeskouing, ons van die ongekende uitbuiting van mens deur mens kan red. Dit is ook slegs 'n siening van die mens as 'n redelike en skeppende wese, *imago Dei*, wat ons van die selfontkenning van die gees in 'n vyandige, gemeganiseerde en ontmensde natuurlike omgewing kan verlos.

In die afwesigheid van die Christelike begrip van *eenheid* en *vleeswording* word die “gedeeltelike met die finale goeie” en die “tydelike met die ewige” verwar. Die moderne mens vind (af)god waar hy/sy slegs skepsel behoort aan te tref. Daarom dan die “gode en afgode” van die bundeltitel en 'n misbruik van ons tydelike, aardse bestaan.

Die invloed van Thomas van Aquino en sy voorganger Aristoteles, is regdeur Versfeld se bundel sterk te bespeur. Dit moet gestel word dat 'n meer kritiese ingesteldheid teenoor die intellektuele nalatenskap van die Middeleeue, tesame met 'n nie uitsluitlik-pessimistiese blik op die modernisme, wenslik sou wees. Versfeld erken hy skryf met “die gees van verset van iemand wat die dertiende eeu as een van die brandpunte van die beskawing beskou”. Veral die onkritiese tipering van die Middeleeue as 'n tyd van ongeëwenaarde eenheid en harmonie, kan bevraagteken word.

Desnieteenstaande lê die besondere waarde van Versfeld se bydrae juis in die (her)interpretasie van die insigte van hierdie denkskool in die lig van die moderne epog waarin hy homself bevind. Hierin bly Versfeld getrou aan die kriterium van *prudentia* wat hy die moderne mens oplê: om met kennis om te gaan te midde van 'n gevoeligheid vir die besondere geval. Versfeld demonstreer so 'n gevoeligheid vir die besondere deur 'n deeglike en insiggewende analise te maak van die probleme van die moderne era. Soos reeds genoem, is dit die gebrek aan eenheid wat telkens uitgewys word as die bron van die verbrokkeling van die moderne mens en sy samelewing; 'n toestand wat noodgedwonge op afgodediens uitloop. *Oor gode en afgode*, is gevolglik nie alleenlik vir die filosoof geskik nie, maar vir enigeen wat 'n belangstelling in die sosio-politieke kenmerke van die moderne tyd koester, asook die metafisiese dryfvere wat laasgenoemde onderskryf.